

Діденко Є.О.

Київський національний університет технологій та дизайну

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇЇ ПРИНЦИПИ

В роботі визначено сутність економічної безпеки підприємства та розглянуто різноманітні її визначення, що надаються науковцями. Також особлива увага присвячена розробці принципів економічної безпеки, оскільки даний аспект досі розроблено недостатньо.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, загроза, негативний вплив, адаптація, принципи.

I. Вступ. Визначення сутності та принципів економічної безпеки підприємства являються основою розробки теоретичних аспектів даної проблематики. Це можна пояснити тим, що від їх повноти перш за все залежить методологічний підхід до визначення рівня економічної безпеки та розробка механізму забезпечення її на належному рівні.

Розробкою питань економічної безпеки підприємства займаються такі науковці, як: А. Соловйов, В. Забродський, Н. Капустін, І. Плетнікова, Д. Ковальов, Т. Сухорукова, М. Бендиков, С. Ілляшенко, С. Покропивний, С. Глуценко, Е. Олійников, В. Пономарьов, А. Ляшенко, А. Козаченко, О.Ареф'єва, Т. Кузенко.

II. Постановка завдання. Об'єктом даного дослідження являється сутність та принципи економічної безпеки підприємства, що в існуючих умовах розвитку ринкової економіки України набуває найбільш важливого значення. Тобто першим кроком необхідно провести аналіз існуючих підходів до визначення економічної безпеки, а наступним – остаточно визначитися з її сутністю, та на основі системного підходу розробити принципи економічної безпеки.

III. Результати. На основі детального аналізу визначень економічної безпеки, запропонованих науковцями, було виділено два основні підходи, серед яких такі, як: загальний та ресурсно-функціональний.

А. Соловйов вважає, що економічна безпека - це стан захищеності підприємства від збитків [1], [4].

Але основним недоліком даної концепції є неврахування частини загроз, що походять з внутрішнього середовища підприємства та відсутність конкре-

тизації елементів, що ускладнює процес розробки методологічного підходу до оцінки рівня економічної безпеки підприємства.

В. Забродський, Н. Капустін, І. Плетнікова зазначають, ще економічна безпека підприємства стан найефективнішого використання корпоративних ресурсів для запобігання загрозам та забезпечення стабільного функціонування підприємства тепер та в майбутньому [4].

Аналогічний погляд мають на це питання Д. Ковальов та Т. Сухорукова, які розуміють під економічною безпекою підприємства захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатність усувати різноманітні загрози або пристосуватися до наявних умов, які не відбиваються на його діяльності негативно [4].

Проте, дослідники не взяли до уваги негативні впливи зовнішнього та внутрішнього середовища, а лише акцентували на пристосуванні до умов, що негативно не відбиваються на діяльності підприємства.

С. Ілляшенко розглянув економічну безпеку як стан ефективного використання його ресурсів та існуючих ринкових можливостей, що дають можливість господарюючим суб'єктам запобігати внутрішнім та зовнішнім загрозам, забезпечувати тривале виживання та сталий розвиток на ринку відповідно до обраної місії [1].

Принциповою відмінністю запропонованого розуміння економічної безпеки підприємства є визнання неможливості цілком захистити діяльність підприємства від негативного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, а також можна зазначити, що підприємство здійснює свою діяльність у зовнішньому середовищі і поза ним його діяльність неможлива.

С. Покропивний схиляється до визначення економічної безпеки підприємства, як такий стан використання корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації та технології, техніки та устаткування, прав) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективне їхнє використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім та зовнішнім негативним впливам [2]. Головним недоліком даного визначення є неврахування всіх сфер розвитку підприємства.

За визначенням Е. Олійникова, економічна безпека підприємства зводиться до стану найефективнішого використання корпоративних ресурсів [1], [3].

Аналогічної думки дотримується В. Пономарьов. Він вважає, що економічна безпека підприємства – це стан ефективного використання його ресурсів

та наявних ринкових можливостей. Такий підхід теж дає змогу запобігти внутрішнім і зовнішнім загрозам і забезпечити тривале виживання та стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної господарюючим об'єктом місії.

В свою чергу, М. Бендиков розглянув дану проблему дещо з іншого боку. Під економічною безпекою підприємства він розуміє захищеність його науково-технологічного, виробничого та кадрового потенціалу від прямих (активних) або непрямих (пасивних) економічних загроз та здатність його до відтворення. Він першим розглянув економічну безпеку з точки зору потенціалу підприємства та його складових, що в свою чергу не заперечує ресурсний підхід [1], [4].

Економічна безпека підприємства, на думку С. Глущенко, є особливою здатністю підприємства до ефективного функціонування в ситуації ризику [1]. Безпека підприємства розглядається ним набагато ширше – як можливість забезпечення його стійкості у різноманітних умовах.

Економічна безпека визначена як захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також як здатність швидко усунути варіантні загрози або пристосуватися по-різному до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності.

Такої ж точки зору дотримується В. Забродський, визначаючи економічну безпеку як кількісну і якісну характеристику властивостей підприємства, що відбиває здатність „самовираження” і розвитку в умовах виникнення зовнішньої і внутрішньої економічної загрози. На думку науковця, економічна безпека підприємства визначається сукупністю факторів, що відбивають незалежність, стійкість, можливості зростання, забезпечення економічних інтересів тощо.

Проте, при такому підході до визначення сутності економічної безпеки підприємства губиться бачення перспектив його розвитку. Такий підхід до певної міри отожднює поняття економічної безпеки підприємства з поняттям його адаптації, з чим навряд чи можна погодитися при всій близькості цих термінів.

Ретельне вивчення сутності ресурсно-функціонального підходу до розуміння економічної безпеки підприємства дає можливість відзначити, як його основне достоїнство, - всеосяжний комплексний характер.

Однак, з іншого боку, достоїнство ресурсно-функціонального підходу є його ж недоліком, бо економічна безпека розглядається дуже загально: і в аспекті адаптації до впливу зовнішнього середовища, і в аспекті ресурсної

забезпеченості підприємства, і в аспекті якості реалізації функцій управління: планування, обліку, аналізу тощо. При такому широкому підході губиться саме бачення економічної безпеки і, по суті, вона ототожнюється із самою діяльністю підприємства та її ефективністю.

Усі наведені підходи до визначення сутності поняття економічної безпеки підприємства, на наш погляд, відрізняються або неповнотою чи невизначеністю та неясністю, що не дає можливості виявити сутність категорії економічної безпеки підприємства, або ж вони хибують надто широким підходом, при якому губиться саме бачення суті економічної безпеки підприємства через ототожнення її з поняттям ефективності.

Як бачимо, економічна безпека підприємства є комплексним поняттям і пов'язана не тільки з зовнішнім середовищем підприємства та із суб'єктами, з якими підприємство вступає у взаємодію, а й з впливом внутрішнього середовища.

Відтак, імовірно, стверджувати, що стан економічної безпеки підприємства відбиває погодженість та збалансованість його інтересів та інтересів суб'єктів зовнішнього середовища. З цих позицій економічна безпека підприємства може розглядатися як практичне втілення положень теорії ресурсної взаємозалежності, відповідно до якої у своїй діяльності підприємство має врахувати різні інтереси партнерів, коло яких може бути дуже широким.

Поєднавши всі переваги та врахувавши всі недоліки підходів щодо визначення сутності, можна зауважити, що економічна безпека підприємства – це такий стан використання ресурсів, при якому забезпечується стабільність й ефективність функціонування підприємства на даному етапі розвитку та в майбутньому і ефективну протидію загрозам та негативним впливам зовнішнього та внутрішнього середовища.

Як бачимо, ресурсний підхід дає змогу розробити більш детальний методичний підхід щодо визначення рівня економічної безпеки підприємства та розробити загальний механізм її забезпечення на належному рівні.

В свою чергу, задля подальшої розробки теоретичних аспектів економічної безпеки підприємства необхідно визначитися з принципами даної економічної категорії. Цей аспект економічної безпеки розроблені ще недостатньо.

О. Ареф'єва та Т. Кузенко розглянули економічну безпеку як економічну категорію та виділили низку принципів [4], що наведено нижче.

1. Пріоритет заходів попередження, що полягає у недопущенні виникнення реальних загроз.

2. Законність, що полягає у дії у рамках чинного законодавства.
3. Комплексне використання сил та засобів, що відбувається на основі розробки програми комплексного забезпечення безпеки.
4. Координація та взаємодія на підприємстві, тобто здійснення заходів протидії загрозам на основі скоординованих зусиль усіх підрозділів.
5. Поєднання гласності з доцільним обмеженням інформованості, тобто доведення до персоналу підприємства інформації (відповідно до заходів безпеки) у допустимих рамках.
6. Компетентність, що передбачає вирішення питань безпеки професіоналами.
7. Економічна доцільність, тобто принцип, який передбачає, що вартість витрат не повинна перевищувати оптимальний рівень.
8. Планова основа діяльності, що передбачає, що заходи забезпечення економічної безпеки мають розроблятися комплексно та завчасно.
9. Системність, тобто врахування всіх факторів, що впливають на економічну безпеку.

Також науковці пропонують доповнити цей перелік принципами функціонування системи управління у рамках безпечного функціонування підприємства, запропонованими А. Кириєнком:

- безумовне задоволення як загальних потреб підприємства, так і його працівників, гнучкість його економічного потенціалу з метою забезпечення його поточного стабільного функціонування та безпечної діяльності у майбутньому;
- постійне очікування загроз; здатність структури управління швидко реагувати на загрози та ефективно використовувати існуючі можливості;
- достовірні й точні інформаційна забезпеченість процесів планування та використання стратегії підприємства;
- усвідомлення суспільством важливості створення сприятливих умов для здійснення підприємством заходів щодо підтримки власної економічної безпеки.

Але вище наведена група принципів є неповною, оскільки авторами навіть не враховано той факт, що економічна безпека складається з певних компонентів та низка принципів пов'язаних з цим не враховуються відповідно до системного підходу, а також є дещо важкою для сприйняття. Необхідним є проведення їх реструктуризації та доповнення.

На нашу думку, до основних принципів економічної безпеки підприємства відповідно до системного підходу необхідно віднести такі (табл. 1):

Таблиця 1

Принципи економічної безпеки підприємства

№ з/п	Принципи економічної безпеки	Сутність принципів економічної безпеки підприємства
1	Пріоритетність	Пріоритет недопущення виникнення реальних загроз економічній безпеці підприємства.
2	Законність	Дотримання чинного законодавства при впровадженні заходів стосовно економічної безпеки підприємства.
3	Комплексність	Ефективність та оптимальність використання необхідних сил і засобів задля підтримки рівня економічної безпеки підприємства та протидії загрозам.
4	Координованість	Підтримка рівня економічної безпеки підприємства та протидія загрозам забезпечується за рахунок ефективної взаємодії підрозділів підприємства.
5	Компетентність	Проведення заходів стосовно економічної безпеки підприємства компетентними виконавцями
6	Доцільність	Відповідність використання сил і засобів задля підтримки рівня економічної безпеки підприємства та протидії загрозам поставленим цілям.
7	Плановість	Розробка комплексу заходів стосовно економічної безпеки підприємства повинна проводитися завчасно та періодично.
8	Системність	Врахування всіх факторів, що впливають на економічну безпеку підприємства.
9	Відкритість	Проведення інформованості працівників підприємства у допустимих рамках.
10	Подільність	Розподіл економічної безпеки підприємства на функціональні складові тобто підсистеми.
11	Цілісність	Економічна безпека є сукупністю конкретних елементів із притаманними їм властивостями та характером взаємозв'язку.
12	Адаптивність	Властивість економічної безпеки реагувати на зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства.
13	Надійність	Властивість економічної безпеки ефективно протидіяти загрозам зовнішнього та внутрішнього середовища.
14	Сталість	Можливість збереження ефективності заходів стосовно економічної безпеки підприємства при змінності зовнішнього середовища.
15	Коригування	Передбачає необхідність постійного внесення змін у механізм забезпечення економічної безпеки підприємства відповідно до наявних цілей.
16	Синергізму	Передбачає, що впровадження комплексу заходів, задля забезпечення економічної безпеки підприємства на належному рівні, має більший ефект, ніж їх впровадження окремо.

IV. Висновки. Як бачимо, під час проведення дослідження було сформовано бачення сутності економічної безпеки підприємства на основі недоліків та зауважень до попередніх розробок. Також в роботі наведена удосконалена, доповнена та реструктуризована система принципів, що найбільше відповідають даній категорії.

Література:

1. *Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., Ляшенко О.М.* Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: Монографія. – К.: Лібра, 2003.
2. *Економіка підприємства: Підручник / За заг. ред. С.Ф. Покропивного.* – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2001.
3. *Основы экономической безопасности. (Государство, регион, предприятие, личность) / Под ред. Е.А. Олейникова.* – М., 1997.
4. *Планування економічної безпеки підприємства / О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузенко.* – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004.